

Юлія Олегівна МИХАЙЛОВА,

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем протидії злочинності Харківського національного університету внутрішніх справ, Харків, Україна; ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-6736-7980>;

Олена Валеріївна ФЕДОСОВА,

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, головний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем протидії злочинності Харківського національного університету внутрішніх справ, Харків, Україна; ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-5577-8333>

ЩОДО ПРОБЛЕМИ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ В УКРАЇНІ

Розв'язання проблеми корупції є одним із пріоритетів для українського суспільства на сьогоденному етапі розвитку держави [1]. Усвідомлюючи руйнівну силу корупції, розуміючи потребу у змінах, які повинні сприяти протидії корупційним проявам, Україна робить впевнені кроки на шляху до подолання цього явища. Аналіз зусиль законодавчої гілки влади в Україні свідчить про її прагнення втілити у життя антикорупційні запобіжники. Низка законодавчих актів серед яких Конституція України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Кримінальний кодекс України, Кримінальний процесуальний кодекс України, а також закони України «Про Національну поліцію», «Про службу в органах місцевого самоврядування», «Про запобігання корупції», «Про Національне антикорупційне бюро України», «Про Державне бюро розслідувань», «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки», наказ МВС України від 09.11.2016 № 1179 «Про затвердження Правил етичної поведінки поліцейських» та ін., свідчать про створення належних умов протидії корупції в державі.

Однак слід констатувати, що одних лише зусиль законодавчої гілки влади недостатньо для подолання зазначеної проблеми. Сьогодні все частіше мова йде про необхідність своєчасного аналізу корупційних ризиків та вжиття превентивних антикорупційних заходів, які дадуть можливість виключити порушення законодавства України, позитивно вплинуть на роботу правоохоронних органів та сприятимуть підвищенню їх авторитету.

Під корупційними ризиками, як правило розуміють сукупність правових, організаційних та інших факторів і причин, які породжують, заохочують (стимулюють) осіб до скоєння корупційних правопорушень під час виконання ними функцій держави або місцевого самоврядування.

Сьогодні корупція вразила більшість сфер суспільного життя, вона є першопричиною небувалого зростання в Україні «тіньової» економіки та сприяє підвищенню рівня злочинності. Особливе занепокоєння викликають корупційні ризики, які негативним чином впливають на авторитет та ефективність діяльності органів державної влади та можуть спричинити значну шкоду людині, її життю і здоров'ю,

чесності і гідності, недоторканності і безпеці. Серед таких корупційних ризиків слід виділити ті, які мають місце у кримінальному провадженні, оскільки ця сфера вважається однією з найбільш корумпованих в Україні. Найбільшого поширення корупційні ризики набули при прийнятті процесуальних рішень.

Серед основних показників вчинення корупційних дій у кримінальному провадженні можна виділити наступні: уникнення початку кримінального провадження стосовно особи; ухилення від притягнення до кримінальної відповідальності за тяжкий злочин або зміна кримінально-правової кваліфікації з більш тяжкого злочину на менш тяжкий; уникнення застосування підозрюваному запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою або обрання запобіжного заходу, що не відповідає тяжкості кримінального правопорушення чи особі підозрюваного; уникнення застосування заходів, спрямованих на забезпечення цивільного позову та можливої конфіскації майна (накладення арешту на майно, банківські рахунки) або зняття арешту з майна, банківських рахунків тощо; закриття кримінального провадження за nereабілітуючими або реабілітуючими підставами; ухвалення виправдовувального вироку суду; призначення покарання, не пов'язаного з позбавленням волі та/або конфіскацією майна; звільнення від відбування покарання з випробуванням; отримання мінімально можливого покарання або строку позбавлення волі та ін. [2, с. 205].

Слід зазначити, що серед основних чинників, які сприяють виникненню і розвитку корупційних практик в діяльності суб'єктів, уповноважених на здійснення кримінального провадження можна виділити наступні:

- відсутність належного внутрішнього та зовнішнього контролю за дотриманням професійної етики та моралі;
- низький рівень освіти й культури даних суб'єктів;
- їх низький соціально-економічний рівень забезпеченості;
- неслужбові відносини (в т.ч. корупційні) між різними категоріями учасників кримінального провадження;
- недосконалість внутрішньовідомчих наказів, розпоряджень, тощо;

- неефективність нагляду прокуратури;
- неефективність внутрішнього контролю в діяльності зазначених суб'єктів;
- недоліки та неузгодженість кримінального та кримінального процесуального законодавства з відомчими нормативно-правовими актами.

Основними заходами протидії корупції та способів забезпечення законності під час кримінального провадження з нашої точки зору мають стати:

1. Ефективне та своєчасне проведення антикорупційного контролю який полягає у нагляді за поведінкою осіб, які здійснюють кримінальне провадження, з метою раннього виявлення ознак, що свідчать про підвищення ймовірності вчинення такими особами корупційного діяння або іншого правопорушення, пов'язаного з корупцією. Як правило, суб'єктами корупційних практик на цій стадії кримінального провадження є слідчий, начальник слідчого підрозділу, прокурор, суддя, рідше – співробітники оперативних підрозділів та судові експерти [3, с. 71].

2. Наступним заходом, який безпосередньо пов'язаний із попереднім, має стати усунення недоліків та удосконалення кримінального процесуального законодавства шляхом внесення змін та доповнень з метою розширення прав захисника, посилення контролю за діяльністю слідчого, прокурора та судді.

3. Удосконалення схеми грошового та матеріально-технічного забезпечення працівників Національної поліції шляхом підвищення їх до європейського рівня.

4. Оскільки однією з суттєвих умов для розквітання корупції в системі правоохоронних органів, МВС України зокрема, є традиційне замовчування виявлених фактів, звільнення з органів «заднім числом», то черговим заходом протидії корупції

має стати, на наш погляд, формування громадського осуду шляхом запровадження публічного висвітлення у засобах масової інформації корупціонерів, що були притягнуті до відповідальності. Факти вчинення корупційних діянь працівниками поліції, прокуратури, суду повинні розглядатись також судами офіцерської честі, діяльність яких має бути відновлена як ефективна форма застосування громадського осуду.

5. Не менш важливим заходом є активізація діяльності підрозділів моніторингу в системі МВС України, а також створення на відомчих сайтах органів та підрозділів поліції, навчальних закладах системи МВС сторінки «Громадська думка», на якій в режимі on-line без реєстрації можна висловити думки про діяльність практичного органу, підрозділу, навчального закладу, окремої посадової особи.

6. Необхідною складовою усунення причин та умов, що сприяють корупції, є інформування працівників щодо небезпеки корупції та наслідків корупційної поведінки, проведення спеціальних занять, спрямованих на формування знань, морально-психологічних установок щодо неприпустимості вчинення корупційних діянь та інших правопорушень, пов'язаних із корупцією.

7. Узагальнення та використання позитивного передового міжнародного досвіду щодо попередження корупційних ризиків у кримінальному провадженні.

Підсумовуючи викладене вважаємо за необхідне зазначити, що антикорупційні заходи неодмінно повинні ґрунтуватись на принципах: верховенства права; доброчесності на публічній службі; формування негативного ставлення до корупції; відкритості та прозорості; невідворотності покарання за корупційні правопорушення.

Список бібліографічних посилань

1. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 46. Ст. 2047.
2. Шило О. Г., Глинська Н. В., Москвич Л. М. Корупційні ризики чинного Кримінального процесуального законодавства України: окремі питання. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2014. Вип. 27. С. 202–220.
3. Підтримка належного урядування: проект протидії корупції в Україні (UPAC). Звіт щодо корупційних ризиків в базових провадженнях: кримінальний процес (досудова та судова стадія), цивільний процес, адміністративний процес // Council of Europe: офіц. сайт. URL: http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/economiccrime/corruption/projects/UPAC/Technical%20papers/UA/344-UPAC-TP_SS_cosolidated_Kharkiv_MAC_Ukr_Nov09.pdf (дата звернення: 16.02.2017).

Одержано 17.02.2017